

Tadqiqot **UZ**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Crossref

№21

31 октябрь

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 21-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
5-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
21-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-5**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
21-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-5**

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 21-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ

1. Матибаев Тошпўлат ЎЗБЕКИСТОНДА КОРОНАВИРУС ИНФЕКЦИЯСИНИНГ ОИЛАДАГИ ИЖТИМОЙ МУҲИТГА ТАЪСИРИ	7
2. X.R. Jalilova. DAVLAT VA HUQUQ ASOSLARI FANINI O`QITISHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV	11

ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ

ЎЗБЕКИСТОНДА КОРОНАВИРУС ИНФЕКЦИЯСИНИНГ ОИЛАДАГИ ИЖТИМОЙ МУҲИТГА ТАЪСИРИ

Матибаев Тошпўлат
социология фанлари доктори,
профессор Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
“Оила” илмий-амалий тадқиқот маркази
лойиҳа бош мутахассиси
tashpulat@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақола коронавирус пандемиясининг ижтимоий ҳаётга таъсири ва унинг оқибатларига бағишланган. Шунингдек, Ўзбекистон ҳудудлари бўйича ажирим статистикаси келтирилган. Шу сабабли, бугунги кунда асосий талаб муаммоларни йўқ қилиш ва уларни ҳал қилишдир.

Калит сўзлар: коронавирус пандемия, ижтимоий ҳаёт, статистика, Ўзбекистон, талаб ва муаммолар.

Аннотация. В данной статье основное внимание уделяется влиянию пандемии коронавируса на социальную жизнь и её последствия. Также приводится статистика разводов по регионам Узбекистана. Поэтому, основное требование на сегодняшний день это искоренить проблемы и решить их.

Ключевые слова: пандемия коронавируса, социальная жизнь, статистика, Узбекистан, требование и проблемы.

Annotation. This article focuses on the impact and consequences of coronavirus pandemic on social life. It also provides statistics on divorce by regions of Uzbekistan. Therefore, the main task for today is to eradicate problems and solve them.

Key words: pandemic, coronavirus, social life, statistics, Uzbekistan, requirements and problems.

Коронавирус пандемияси дунёни ўзгартириб юборди. У салбий оқибатлари билан бирга ижтимоий ижобий жиҳатларини ҳам намоён этди. Шарқ оламида оила ва жамият бирлиги, ҳамжиҳатлик, меҳр-оқибат, саховат кучайди. Аммо Ғарбда оилавий зўравонлик, ажралишлар сони кўпайганлиги маълум бўлди. Карантин даврида Ўзбекистонда оилавий келишмовчиликлар ортиб боради, деган фаразлар ўзини оқламади. Аксинча, ушбу синовли кунлар оилалар, маҳаллаларда меҳр-оқибатни қайтарди, ҳамжиҳатлик, ўзаро дахлдорлик ҳисси ортди. Қолаверса, биз ўзбек халқида оғир кунларда бир бирини суяш, кечириш фазилати устувор. Қанча оилалар бизнинг жанжалимиз уйимиздан, юртимиздан баракани қочирмасин, оғир кунларни узайтирмасин деб ярашиб кетаётганига ўзимиз гувоҳмиз. Қандай вазият ва ҳолат бўлмасин, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги оилаларда ижтимоий-маънавий муҳитни барқарорлаштириш, оилавий ажримларнинг олдини олишга қаратилган ишларни ҳеч қачон эътибордан четда қолдирмайди. Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги матбуот хизматининг маълум қилишича, йил бошидан 7 857 оилавий ажралишлар рўйхатга олинди. 2020 йилнинг шу давригача жами 49 811 та никоҳ ва 7 857 та ажралиш қайд этилган. Қайд этилган никоҳга нисбати (коэффициенти) – 15,8 фоиз. 2019 йилнинг мос даврига (8 019 та) нисбатан 162 тага камайган [1].

Энг салбий кўрсаткичлар Тошкент шаҳри (31,1 фоиз), Сирдарё (25,6 фоиз), Навоий (22,7 фоиз), Андижон (21,2 фоиз) ва Тошкент (20,2 фоиз) вилоятларига тўғри келмоқда (Диаграмма 1). Ажримлар сабаби: оилавий келишмовчилик (50,5 фоиз), фарзандсизлик

(16,3 фоиз), узоқ вақт бирга оила бўлиб яшамаслик (10 фоиз), миграция (2,8 фоиз), хиёнат (3,4 фоиз), бошқа сабаблар (17,0 фоиз) [1] (Диаграмма 2).

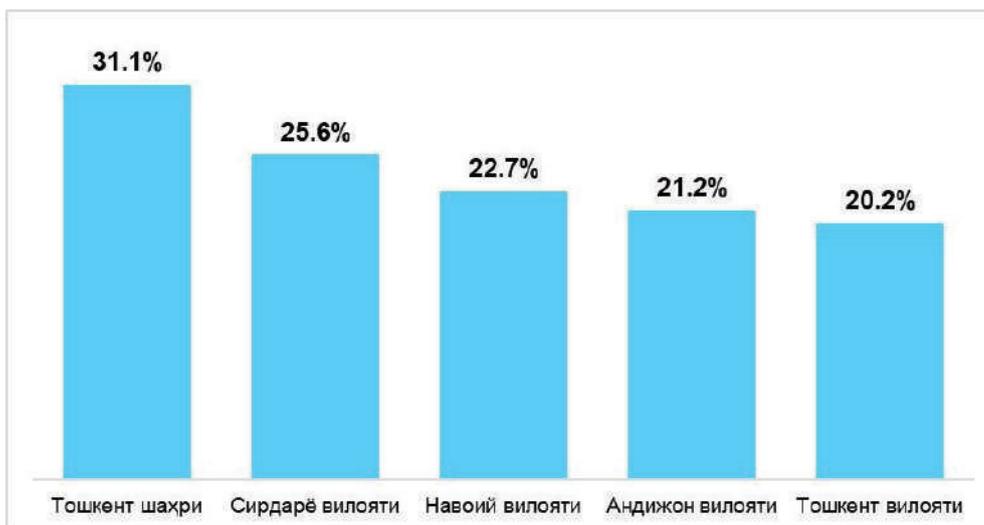

Диаграмма 1.Оилавий ажралишлар (2019 йил)

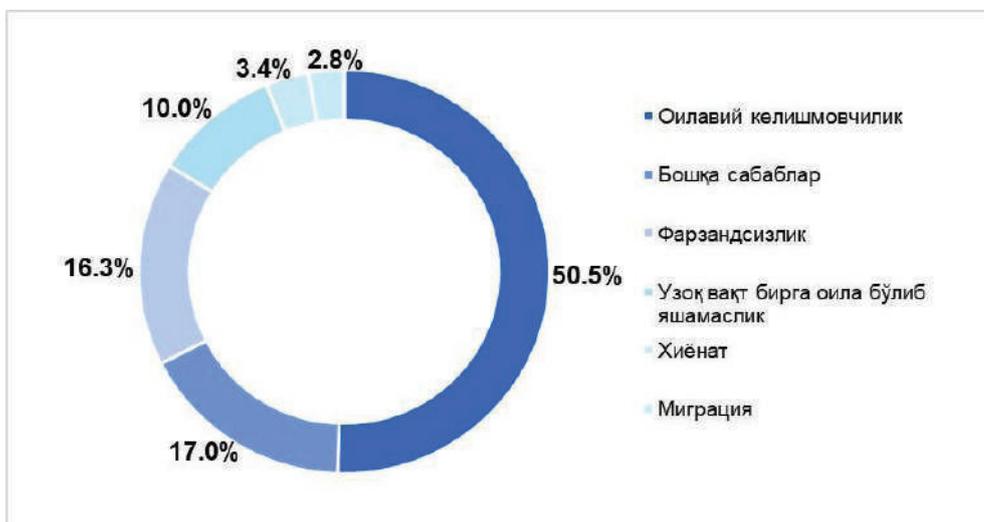

Диаграмма 2.Ажримлар сабаби (2019)

Албатта, тарбиявий, маънавий-маърифий, рухий-ахлоқий, иқтисодий-ҳуқуқий муносабатларга асосланган ижтимоий бирлик ҳисобланмиш оила қанчалик мустаҳкам бўлса, жамият ҳам шунчалик барқарор тараққий этишини аждодларимиз жуда яхши англашган. Шу боис ота-боболаримиз оилага жуда катта эътибор билан қарашган. Буюк алломаларимиз Маҳмуд Қошғарий, Аҳмад Югнакий, Кайковусдан тортиб Беруний, Ибн Сино, Форобий, Алишер Навоий, Мирзо Улуғбек ва бошқаларгача ўз асарларида оилавий масалалар, хусусан, оила аъзолари ўртасидаги ўзаро муносабатлар, бола тарбиясида ота-она, бобо-бувининг ўрни, комил ва ватанпарвар шахсни етиштиришда бу муҳим ижтимоий тузилманинг ролига алоҳида ёндашиб, ибратли ҳикоятлар, ривоятлар, фарзандларга мактублар, ҳикматли сўзлар, шеърӣ сатрлар орқали панд-насихатлар, ҳаётӣ хулосалар ёзиб қолдирганлар. Бу эса одамларимиз онгу шуурига миллий мафқурани сингдириш орқали ҳаммага мақбул келадиган ижтимоий муҳитни яратиш ва оилада тарбия тамойилларини такомиллаштириш заруриятини вужудга келтирмоқда. Бу ўринда Марказий Осиё тарихида ақл-идрок билан маънавий жасоратни, диний дунёқараш билан қомусий билимдонликни ўзида мужассам этган буюк арбоблар – Имом Бухорий, Имом Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд, Хожа Аҳмад Яссавий, Ал Хоразмий, Беруний, Ибн Сино, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Заҳириддин Бобур ва бошқа кўплаб буюк аждодларимиз яратган миллий мада-

ниятимиз бойликларини чуқур ўзлаштиришга имкон бермоқда. Бизнинг кўхна Шарқда эса оилага, жамоага интилиш, уларнинг манфаатларини устун қўйиш анъанаси минг йиллар давомида ўзининг ижобий натижаларини бериб келган ва бу жараён давом этмоқда.

Бугун тинчликка эришиш фақат биргина мамлакат жуғрофий ҳудуд таалукли муаммо бўлмай қолди. Эндиликда ҳеч бир давлат дунёдан узилган ҳолда яшай олмайди. Ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маърифий, экологик ва эпидемик муаммолар яхлитлашиб кетди. Даврнинг шиддати фавқуллоҳда тезлашди, коронавирус эпидемияси дунёни забт этиб, турмуш тарзимизга салбий таъсир кўрсатаётган, бизни синовлардан ўтказаятган бир пайтда ҳам оилаларнинг ахиллиги мустаҳкамланиб бораяпти. Бундай оғир шароитда давлатимиз томонидан қатор чора-тадбирлар кўрилмоқда. Жумладан, бир ой илгари қабул қилган 2 та қарорга асосан, ҳозирга келиб нафақа ва моддий ёрдам оладиган болали оилалар сони 595 мингдан 655 мингга, яъни 60 мингтага кўпайтирилди [2]. Шунингдек, аҳолининг кредитлар бўйича 3 триллион 260 миллиард сўмлик тўловлари муддати узайтирилди. Карантин даврида Бандликка кўмаклашиш жамғармаси ва Жамоат ишлари жамғармаси ҳисобидан 141 минг 800 нафар ишсиз фуқаронинг бандлиги таъминланиб, уларга 43 миллиард 225 миллион сўм иш ҳақи тўлаб берилди. Шу билан бирга, Ҳомийлик хайрияларини мувофиқлаштириш марказлари томонидан 219 минг оилага озиқ-овқат ва санитария-гигиена маҳсулотлари тарқатилди. Бироқ, шу билангина чекланиб қолиб бўлмайди. Кун сайин ўзгараётган вазият аҳоли бандлигини таъминлаш ва муҳтож оилаларни ижтимоий ҳимоялаш бўйича кўшимча чоралар кўришни талаб этмоқда. Ҳозирги оғир пайтда аҳолимизнинг ёрдам ва кўмакка муҳтож қатламларини аниқ, манзилли асосда қўллаб-қувватлаш мақсадида “Саховат ва кўмак” умумхалқ ҳаракатини йўлга қўйиш ҳақидаги Президентимиз ташаббуси илгари сурилди [3]. Бу ташаббусни халқимиз, жамоатчилигимиз кўтаринки руҳда, қизғин кутиб олгани барчамизни, албатта, хурсанд қилади. Бунинг асосида карантиндан олдин ҳам ишсиз бўлган ва кунлик даромад асосида яшаб келган одамларни фаол меҳнат орқали иш билан таъминлаш зарурлиги белгиланди.

Албатта, мамлакатимизда коронавирус пандемиясига қарши кураш бир лаҳза ҳам тўхтатилмайди. Бу одамларимиз, аҳолимизнинг соғлиғи, ҳаёти билан, оилаларнинг ижтимоий аҳволи билан боғлиқ ўта муҳим масала. Шунинг учун 34 миллионли халқимизни озиқ-овқат ва бошқа зарур маҳсулотлар билан кафолатланган ҳолда таъминлаш, фуқаролар даромадларининг пасайиб кетишига йўл қўймаслик, ёрдам ва кўмакка муҳтож юртдошларимизни, оилаларни қўллаб-қувватлашдек ғоят долзарб вазифани кечиктирмасдан ҳал қилишга устувор аҳамият қаратилмоқда.

Шуниси ҳам муҳимки, жамиятдаги инсонпарвар муносабатларни шакллантириш осон жараён эмас. Жамиятнинг заиф, ночор қатламлари, шунингдек камдаромадли оилалар, ногиронлар, қариялар, ёлғиз инсонлар, ота-она қаромоғидан маҳрум бўлган болалар ҳам ён-теварагимизда ҳаёт кечиришмоқдаки, уларга ёрдам кўрсатиш, ижтимоий жиҳатдан муҳофаза қилиш фақатгина ҳукуматнинг сиёсати билангина эмас, балки саховатли инсонлар, шунингдек жамоат ташкилотларининг жонбозлигини ҳам тақозо этади. Шу асосда инсон учун керакли муносиб моддий ва маънавий неъматларга муҳтож бўлганларга меҳр ва ҳурмат билан ёрдам қўлини чўзадиган барча тадбиркорлар ва фермерларга, хўжалик бирлашмалари вакилларига, вазирлик, идора ва ташкилотларнинг ишчи-ҳодимларига бу қилган яхшиликлари бир неча бор зиёда бўлиб қайтишига шубҳа йўқ. Ўз навбатида, давлатимиз, жамиятимиз саховатпеша тадбиркорларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлайди. Бу чоралар оилаларда маънавий-ахлоқий, ижтимоий муҳитни яхшилашга хизмат қилади. Оиладаги соғлом ва барқарор, осойишта психологик муҳит, юксак маънавий-ахлоқий тарбия, етарли даражадаги иқтисодий ва маиший шароитлар, оила аъзоларининг таълим йўналишида олий маълумотлилиқ даражаси, сиҳат-саломатликка алоҳида эътибор қаратиш оилалар мустаҳкамлигининг гаровидир. Ҳар бир оиланинг ҳуқуқ ва манфаатларини тўлиқ рўёбга чиқариш, улар учун муносиб турмуш шароитини яратиш, оилавий муносабатлар мувозанатини таъминлаш, оила фаровонлигини ошириш, мухтасар айтганда, оила институтини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга қаратилган интилишлар замирида давлатимизнинг изчил ва барқарор тараққиётига эришиш мақсади ётади. Оилалар фаровонлиги, оилаларда ажримлар каммайиши бевосита жамиятимизнинг энг муҳим ва таянч бўғини ҳисобланмиш маҳалла тизими муҳим роль ўйнайди. Президентимиз Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида бу хусусда сўз юритиб, маҳалла тизимини ўзгартириш,

“Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилини жорий этиш зарурлиги тўғрисида фикр билдирган эди[4]. Маҳалла тизимини такомиллаштириш, маҳаллаларда тинчлик-осойишталикни мустаҳкамлаш, жиноятчиликнинг олдини олиш масалалари Президентимиз раислигида 12 февраль куни ўтказилган видеоселектор йиғилишида муҳокама этилди. Президентимиз маҳалла тизимидан халқ ҳам, давлат ҳам тўла рози эмаслигини, бу соҳада камчилик ва долзарб масалалар кўплигини таъкидлар экан, бундан кейин раҳбарлар ишини баҳолашда иқтисодий кўрсаткичлар билан бир қаторда маҳаллалардаги маънавий-маърифий ишлар қандай йўлга қўйилганлиги ҳам инобатга олинишини уқтириб ўтди. Жамиятдаги мавжуд оғриқли ҳолатларни камайтириш учун маҳалла катта ижтимоий куч сифатида майдонга чиқиши кераклигини таъкидлади. Йиғилишда маҳалла фуқаролар йиғинлари ишининг самарадорлигини юксалтириш мақсадида улар фаолиятига хос бўлмаган 50 дан ортиқ вазифа бекор қилиниши таъкидланди. Эндиликда маҳалла фуқаролар йиғинлари “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилини амалиётга жорий этиш, ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлиги ва осойишталикни таъминлаш, аҳолини тадбиркорликка кенг жалб қилиш, томорқалардан унумли фойдаланиш, ер участкаларини ноқонуний эгаллашнинг олдини олиш, ҳудудни ободонлаштириш каби масалалар билан шуғулланадиган бўлади. “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилини амалиётга жорий этиш мақсадида маҳалла раиси мавқеи ва обрўсини ошириш чоралари кўрилади ҳамда профилактика инспекторлари фаолиятини баҳолашнинг ягона мезони ишлаб чиқилади ва самарадорлик рейтинги жорий қилинади.

Ташкил этилган Маҳалла ва оила масалалари вазирлиги таркибида “Хотин-қизларни ва оилани қўллаб-қувватлаш” жамоат фонди, “Нуроний” жамғармаси, “Маҳалла” жамғармаси билан бир тизим сифатида фаолият юргизади ва бу жамият ва давлатнинг энг пастки бўғинида кучларни бирлаштириш ва ягона мақсад сари йўналтириш имкониятини беради. Фақат шуни унутмаслигимиз лозимки, амалга ошириладиган ишлар маҳалла тизимини мустаҳкамлаш, унинг мавқеини янада юксалтириш билан бир қаторда оилалар ижтимоий муаммосини ҳам ечишга олиб келади.

“Агарки мендан, ҳозирги кунда **оиладаги ижтимоий муҳит барқарорлигини** асраш учун нима қилиш лозим ва унга таҳдид соладиган хуружларга нимани қарши қўйиш керак, деб сўрашса, мен, авваламбор, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ўзлигини англаши, қадимий тарихимиз ва бой маданиятимиз, улуғ аجدодларимизнинг меросини чуқурроқ ўзлаштириши, бугунги тез ўзгараётган ҳаёт воқелигига онгли қараб, мустақил фикрлаши ва диёримиздаги барча ўзгаришларга дахлдорлик туйғуси билан яшаши зарур, деб жавоб берган бўлардим”[5]. Президентимиз таъкидлаб ўтган мана шундай дахлдорлик туйғуси билан яшаш ҳаммамизнинг фаолият мезонимиз бўлиб қолмоғи лозим.

Шундай экан, оила масаласи баркамол авлодни шакллантириш жараёнида энг муҳим масалалардан бири бўлиб қолаверади. Унга жиддий ёндашиш, масаланинг туб илдизларига етиб бориш ва уни ҳал этиш эса бугунги кунимизнинг энг асосий талабидир.

Фойдаланилаган адабиётлар

1. Kun.uz, (2020). Карантинда оилавий келишмовчиликлар ортиб боряпти деган фикр нотўғри – вазирлик < <https://kun.uz/news/2020/04/25/karantinda-oilaviy-kelishmovchiliklar-ortib-boryapti-degan-fikr-noto'gri-vazirlik>>

2. UZA.uz, (2020). Аҳоли бандлигини таъминлаш масалалари муҳокама қилинди <[https://uza.uz/o'z/politics/aholi-bandligini-ta'minlash-masalalari-muhokama qilindi-22-04-2020](https://uza.uz/o'z/politics/aholi-bandligini-ta'minlash-masalalari-muhokama-qilindi-22-04-2020)>

3. Ўзбекистонда миллатлараро тотувлик, миллий, диний ва сиёсий бағрикенгликни янада ривожлантиришнинг ижтимоий, фалсафий масалалари // Республика илмий-амалий конференцияси / Илмий мақолалар тўплами. - Тошкент, 2020 йил 21 май, 373-бет.

4. UZA.uz, (2020). Маҳалла тизими тубдан ислоҳ қилинмоқда. Ҳамма ҳам шунга тайёرمи ? < [https://uza.uz/o'z/society/mahalla-tizimi-tubdan-islokh qilinmoqda hamma hamshunga-tayyormi-13-02-2020](https://uza.uz/o'z/society/mahalla-tizimi-tubdan-islokh-qilinmoqda-hamma-hamshunga-tayyormi-13-02-2020)>

5. UZA.uz, (2020). “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойили амалга оширилади <<https://uza.uz/o'z/politics/obod-va-havfsiz-mahalla-tamoyili-amalga-oshiriladi-12-02-2020>>

DAVLAT VA HUQUQ ASOSLARI FANINI O'QITISHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV

*X.R. Jalilova.
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
12 umumiy o'rta
ta'lim maktabi Davlat va huquq
asoslari fani o'qituvchisi*

Annotasiya: ushbu maqolada Davlat va huquq asoslari fanini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari, kompetensiyalarning turlari, uning ta'lim tizimidagi ahamiyati haqida bayon qilingan.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, tayanch va fanga oid kompetensiyalar.

Bugungi globallashuv sharoitida kompetensiya termini barcha sohalar singari ta'lim tizimiga ham shiddat bilan kirib kelmoqda. Kompetensiya so'zi lotincha "compete" so'zidan olingan bo'lib erishyapman, munosibman, loyiqman degan ma'nolarni bildiradi. Ta'lim tizimida kompetensiya bilim, malaka, ko'nikmalarni kundalik hayotda qo'llanishiga nisbatan ishlatilmoqda. Bu tushuncha 2017 yil 6 aprelda qabul qilingan Davlat ta'lim standarti asosini ham tashkil qiladi. Bu jarayonlar esa, ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atlarda jadal rivojlanishi asosida kuzatilmoqda. Ta'lim-tarbiya jarayoniga umumta'lim fanlarini o'qitishning prinsipial yangi metodologiyasi sifatida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limni joriy etish siyosiy, umumdavlat va didaktik ahamiyatga ega bo'lgan hodisa hisoblanadi.

Ta'lim tizimida kompetensiya atamasini vujudga kelish tarixini tahlil qilsak, uning shakllanishini shartli ravishda quyidagi bosqichga bo'lib o'rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Birinchi bosqich 1960—1970 yillarni o'z ichiga oladi. Bu bosqichda ilk bor "kompetensiya" so'zi ilmiy adabiyotlarga kirib kela boshladi.

Ikkinchi bosqich 1970—1990 yillar davomida kompetensiya til o'rganishga nisbatan ishlatilgan. Bu davr shunisi bilan ahamiyatli kompetentlikning turli ko'rinishlarida "tayyor bo'lmoq", "layoqat" kategoriyalarining taqdim etilishi bilan izohlanadi.

Uchinchi bosqich 1990-yillardan boshlanadi. Bu davrda kompetentlikni ilmiy kategoriya sifatida ta'limda nisbatan qo'llash bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirila boshladi. Hatto YUNESKO tashkiloti tomonidan ta'limdan kutiladigan natija sifatida bir qancha kompetensiyalar e'lon qilindi.

To'rtinchi bosqichda kompetensiya umumta'lim fanlari standartlari mazmuniga kiritilib quyidagi tayanch kompetensiyalarga alohida urg'u berdi. Bular :

- o'z ona tilida muloqot qila olish;
- chet tilida muloqot qila olish;
- matematik kompetentlik hamda fan va texnika sohasidagi asosiy kompetensiyalar;
- raqamli kompetentlik;
- o'qishni o'rganish;
- ijtimoiy va fuqarolik kompetensiyasi;
- tadbirkorlik va tashabbuskorlik tuyg'usi;
- madaniyatdan xabardor bo'lish kabilarni o'z ichiga oladi.

XXI asrda dunyoning rivojlangan davlatlarida ta'lim mazmunini modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish masalasiga asosiy e'tibor qaratilmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchilarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalarini o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim hisoblanadi.

Kompetentlik – chuqur bilimga egalik, chuqur bilimga asoslanganlik, asoslilik, xabardorlik, omilkorlik kabi ma'nolarida qo'llaniladi. Berilgan izohlar ta'lim sohasida kompetensiya so'zini layoqat, kompetentlikni esa layoqatlilik deb, ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim yo'nalishi, deb tushunish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

Til ta'limida kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchilarning o'rganayotgan tili materiallaridan va olingan axborotlardan o'z hayotiy faoliyatida oqilona foydalana olish, shu tilda o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda mustaqil ifodalash va nutqiy vaziyatlarga mos ravishda qo'llay olish ko'nikma, malakalarini tarkib toptirish, ya'ni tilni maqsadli ravishda amaliy qo'llay olish layoqatini shakllantirishdan iborat.

Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim – egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish layoqatini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim bo'lib, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, tashabbuskorlik, axborot-kommunikasiya texnologiyalaridan o'z faoliyatida oqilona foydalana olish, ongli ravishda kasb-hunar tanlash, sog'lom raqobat hamda umummadaniy ko'nikmalarni hosil qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'limning yuksak sifatini hamda mamlakatda amalga oshirilayotgan chuqur ijtimoiy islohotlar, rivojlangan demokratik davlat barpo etish talablariga javob beruvchi kadrlar tayyorlanishini ta'minlash, umumiy o'rta ta'lim tizimida faoliyatli yondashuvga asoslangan ta'lim bugungi kun talablariga mos kelmayotganligi sababli umumta'lim fanlarini o'qitishning prinsirial yangi metodologiyasi sifatida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standartlari asosida yangi o'quv darsliklarni joriy etishni taqozo qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikaning Konstitutsiyasi.–T.:O'zbekiston, 2017.
2. O'zbekiston Respublika Kadrlar tayyorlash milliy dasturi// Barkamol avlod–O'zbekiston taraqqiyotining roydevori.- T., “Sharq” nashriyot matbaa konserni, 1997.
3. O'zbekiston Respublika Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6-arreldagi “Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 187-sonli Qarori.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 21-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(5-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000